

ENSIMMÄINEN YRITTÄJYYSKASVATUKSEN TUTKIJAJA TOIMIJATAPAAMINEN
JÄRJESTETTIIN 9.-10.2.2007 VAASAN YLIOPISTOSSA.
TÄMÄ ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VALTAKUNNALLISEN TAPAAMISEN
TUTKIMUSESITYKSIIN JA –TEEMOIHIN PERUSTUEN.

Tutkimuksen, opetuksen ja opettajien tohtori- opintojen triangulaatio

Tarja Römer-Paakkanen

Yliopettaja, MMT, dosentti

HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu & Jyväskylän yliopisto

tarja.romer-paakkanen@haaga-helia.fi

Vuoden 2007 alussa toimintansa aloittanut HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu haluaa profiloitua vahvasti yrittäjyyttä tukevana korkeakouluna. Yrittäjyyskulttuurin edistämiseksi HAAGA-HELIA jatkaa HAAGAN yhdessä Jyväskylän yliopiston (JY) kanssa aloittamaan opettajien jatkokoulutusprojektia (=Asiantuntijasta yrittäjäksi -hanke), jossa opettajat tekevät yrittä-

yyden tohtoriopinnot ja väitöskirjansa Jyväskylän yliopistoon. Asiantuntijasta yrittäjäksi -hankkeen tavoitteena on valmentaa opettajista oman oppilaitoksensa muutosagentteja, joiden avulla yrittäjyysnäkökulmaa vahvistetaan kaikessa opetuksessa oppilaitoksen toiminnassa. Tavoitteena on synnyttää sellainen oppimis- ja yrityskulttuuri, joka tukee opiskelijoiden oma-aloitteista toimintaa, aloittavia opiskelijayrittäjiä sekä kasvat-
taa tulevista päättäjistä ja työntekijöistä sisäisiä yrittäjiä, jotka ymmärtävät työs-

sään myös yrittäjän näkökulman. Tässä artikkelissa kuvataan tutkimushanketta, jossa selvitetään, miten opettajien jatkokoulutusprojekti vaikuttaa oppilaitoksen kulttuuriin ja yrittäjyysuuntautuneisuuteen.

Opettajien yrittäjyden tohtorikoulutusohjelman taustaa

Yrittäjyyskasvatusta ammattikorkeakoulussa

Opetusministeriö (2004) on asettanut yhdeksi vuoden 2004 tärkeäksi painopistealueeksi opettajien yrittäjyyskasvatuksen ja -valmennuksen. Aikuiskasvatuksessa ja täydennyskoulutuksessa on tarkoitus vahvistaa opettajien tietoa ja kompetenssia yrittäjyydessä sekä kehittää edelleen opettajien yhteistyötä yritysten ja alueen erilaisten toimijoiden kanssa. Jotta yrittäjyysmyönteiset asenteet ja innostus yrittämiseen "tarttuisi" opiskelijoihin, täytyy opettajien myös itse uskoa yrittäjyyteen. Ristimäen (1998, 57 ja 68) tutkimuksessa opettajat näkivät edellytyksenä yrittäjyyskasvatuksen toteutumiselle opettajan itsensä, hänen asenteensa ja voimavaransa. Kaikkein positiivisin asenne oli sellaisilla opettajilla, joilla oli itsensä tai läheistensä kautta omakohtaisia kokemuksia yrittämisestä tai työskentelystä liike-elämässä koulun ulkopuolella.

Paajasen (2001, 233) yrittäjyyskasvatajan ideaalimallin mukaan yrittäjyydessä on kaksi erilaista muotoa: Yrittäjyys voi viitata yksilön oma-aloitteiseen käyttäytymiseen tai organisaation kollektiiviseen käyttäytymiseen. Ensinnäkin opettajan tulee itse työskennellä yrittäjä-

mäisesti. Tämä edellyttää muun muassa luovaa ja dynaamista toimintatapaa, halua ottaa riskejä, kovaa työntekoa, vastuullista ja motivoitunutta tapaa työskennellä. Toiseksi opettajalla tulee olla *positiivinen asenne yrittäjyyttä kohtaan*, mikä tarkoittaa markkinatalouden, liike-elämän, liiketoiminnan, yritysten, yrittäjien ja työnteon kunnioittamista. Kolmanneksi opettajan tulee *ymmärtää yrittäjyys kokonaisvaltaisena ilmiönä*, jolloin yrittäjyyskasvatus tarkoittaa liike-elämässä tarvittavien tietojen, taitojen ja asenteiden kehittämistä sekä myös omien elämänhallintaitojen kehittämistä. Neljänneksi ihanteellinen yrittäjyyskasvattaja *omaksuu itse nykyaikaiset oppimismenetelmät ja -paradigmat*. Hänen pitäisi kannustaa opiskelijoita yrittäjyyteen ja käyttää sellaisia opetusmenetelmiä, jotka soveltuvat yrittäjyystiedon, taitojen ja asenteiden kehittämiseen. Oikeat menetelmät aktivoivat opiskelijaa, ovat opiskelijalähtöisiä ja kannustavat sosiaaliseen kanssakäymiseen.

Ammattikorkeakoululain mukaan ammattikorkeakoulujen tehtävänä on *antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen ja taiteellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin, tukea yksilön ammatillista kasvua ja harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä tukevaa ja alueen elinkeinorakenteen huomioon ottavaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä*. Toeuttaakseen ammattikorkeakoulujen tehtävää ja edistääkseen suomalaista yrittäjyyttä Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto (ARENE ry 2006) on laatinut yhdessä Suomen yrittäjien ja ammattikorkeakoulujen yrittäjyysverkoston FINPINin ammattikorkeakoulujen yrittäjyysstrategian.

Ammattikorkeakoulujen vision mukaan ammattikorkeakouluista valmistuu menestyviä yrittäjiä. Yrittäjyyttä pyritään tukemaan ammattikorkeakoulujen opinnoissa alustavista urasuunnitelmista kohti oman yrityksen perustamista. *Ammattikorkeakouluympäristön tulee altistaa yrittäjyyteen ja tarjota myös yrittäjyyteen laukaisevia tekijöitä.* Yrittäjyyteen altistavia tekijöitä ovat mm. ammattikorkeakoulun ja sen henkilöstön asenteet yrittäjyyttä kohtaan ja laukaisevina tekijöinä voidaan pitää kaikkia koulun yrittäjyyttä edistäviä toimenpiteitä kuten yrittäjyyskursseja, yrittäjävierailuja ja mahdollisuuksia osallistua pk-sektorin yritysten toimintaan ja niitä koskevaan t&k-toimintaan. Kaikkien alojen ammattikorkeakoulujen pitää myös tarjota *mahdollisuuksia kokeilla ja testata omaa yrittäjyyttä mm. esihautomoissa ja yrityshautomoissa.*

Ammattikorkeakouluissa voidaan antaa nuorille *yrittäjyyden perustyökaluja* siinä vaiheessa, kun he alkavat vasta suunnitella omaa työuraansa. Jotta saadaan nuoret kiinnostumaan oman yrityksen perustamisesta tai perheyrittäjyyden jatkamisesta, on heitä innostettava näkemään yrittäjyys juuri heille sopivana uravaihtoehtona. Ammattikorkeakouluissa on jo nyt laajasti tarjolla yrittäjyyttä tukevia opintojaksoja ja pakollisten opintojen lisäksi tarjotaan myös yrittäjyyteen liittyviä vaihtoehtoisia ja valinnaisia opintokokonaisuuksia. HAAGA-HELIAssa voi valita myös ns. yrittäjyyspolun, jossa pääosa opintojaksoista sidoskuntaan yrittäjyyteen tai omaan yritystoimintaan. Yrittäjyyttä tuetaan myös työelämäprojektien ja erilaisten oppimis- ja harjoitusyritysten avulla.

Huttunen (2006) selvitti, miten ammattikorkeakoulut (joilla oli liiketalou-

den koulutusohjelma) tukivat opiskelijoita yrittäjyyteen lukuvuonna 2005–2006. Tutkimusaineisto käsitti 14 ammattikorkeakoulun vastaukset (24 ammattikorkeakoulun näytteestä). Huttunen toteaa, että ammattikorkeakouluilla on monia erilaisia keinoja tukea opiskelijoita yrittäjyyteen. Tutkimukseen osallistuneissa kouluissa oli tarjolla muun muassa seuraavanlaisissa muodoissa: yrittäjyyden suuntautumisvaihtoehto, laajempia yrittäjyyden opintojaksokokonaisuuksia, mentorointia, esihautomo- ja hautomotoimintaa sekä muita kouluittain edellisiin ryhmiin laskemattomia tukikeinoja. Eri tukikeinojen takaa löytyy myös erilaisia tavoitteita. Toiset koulut halusivat tutustuttaa opiskelijat siihen, mitä yrittäjyys on ja mitä se voi opiskelijoille tarjota sekä saada opiskelijat omaksumaan sisäisen yrittäjyyden. Toiset puolestaan tavoittelivat sitä, että opiskelijat ryhtyvät yrittäjiksi. Huttusen tutkimuksessa vain kolme ammattikorkeakoulua toi esille myös opettajien ja muun henkilökunnan yrittäjyyskoulutuksen.

Opettajien yrittäjyyden tohtoriopinnot eli "Asiantuntijasta yrittäjäksi" -hanke

Jyväskylän yliopiston, HAAGAN, HBCn ja HELMI:n yhteinen opettajien yrittäjyyden tohtoriopintoprojekti alkoi vuoden 2004 keväällä ja ensimmäiset väitöskirjat ja lisensiaattityöt valmistuvat vuoden 2007 aikana. Yrittäjyyden jatkokoulutusprojektia ja sen vaikutusta seurataan koko projektin ajan. Koulutusprojektin ja sen tavoitteena olevan yrittäjyyden edistämisen prosessin aikana myös oppilaitosten opiskelijoille tarjottavia yrittäjyysopintoja pyritään koko ajan kehittämään. Tavoitteena on, että opettajat ja muu henkilökunta so-

veltaa oppimaansa suoraan omaan opetus- tai kehittämistyöhönsä. Ensimmäiset muutokset opinnoissa ovat näkyneet jo vuosien 2004-2006 aikana.

Vuoden 2007 alussa toimintansa aloittaneen HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun visiona on toimia erityisesti palvelusektorin ja yrittäjyyden kilpailukyvyllä välttämättömän korkeatasoisen osaamisen, uudistamisen ja innovaatiotoiminnan johtavana toteuttaja. Jatkamalla HAAGA ammattikorkeakoulussa aloitettua opettajien yrittäjyyden tohtoriopintoprojektia voidaan toteuttaa myös HAAGA-HELIAN visiota ja vahvistaa myös tämän uuden ammattikorkeakoulun profiloitumista yrittäjyyden johtavana kehittäjänä ja edistäjänä.

Tieteellisen jatkokoulutuksen yleisenä tarkoituksena on, että jatko-opiskelija: 1) perehtyy perusteellisesti omaan tieteenalaansa, 2) perehtyy sen sisällä syvästi omaan tutkimusalaansa ja 3) osoittaa tällä tutkimusalallaan itsenäistä ja kriittistä tieteellistä ajattelua sekä 4) saavuttaa kyvyn tuottaa itsenäisesti uutta tieteellistä tietoa. Yleisten tieteellisten tavoitteiden lisäksi Asiantuntijasta yrittäjäksi -hankkeen käytännön tavoitteena on valmentaa opettajista oman organisaationsa muutosagentteja, joiden avulla yrittäjyysnäkökulmaa vahvistetaan opetuksessa ja koko ammattikorkeakoulun toiminnassa.

Tohtorikoulutusohjelmassa tutkitaan ja kehitetään yrittäjyyttä, yrittäjyyskasvatusta, perheyrittäjyyttä ja pk-yritystoimintaan läheisesti liittyviä ilmiöitä monitieteisesti ja monipuolisista näkökulmista.

Opettajien yrittäjyyden tohtorikoulutus -hankkeen keskeiset tulostavoitteet ovat:

- 1.** Hankkeeseen osallistuvat HAAGA-HELIAN henkilökuntaan kuluvat (amk:n johtoa, yliopettajia, opettajia, T&K -asiantuntijoita) suorittavat yrittäjyyteen liittyvän tohtoritutkinnon.
- 2.** Jatko-opiskelijoiden yhteinen tohtorifoorumi toimii keskeisenä yhteistyön foorumina, osaamisen jakamisen muotona ja yhteisöllisenä opintojen kannustimena.
- 3.** Jatko-opintoihin osallistuvat toimivat muutosagentteina omassa työyhteisössään ja jakavat yrittäjyystietoutta koko henkilöstöön. Hankkeen pitkän aikavälin seurauksena koko henkilöstö on tietoinen yrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen merkityksestä.
- 4.** Jatko-opintoaiheet kytkeytyvät HAAGA-HELIAN T&K-toiminnan painopisteisiin ja osa jatko-opintoja tekevästä henkilöstä toimii aktiivisesti T&K-projekteissa, esi- ja yrityshautomotoiminnassa sekä yrittäjyyden opetuksessa.
- 5.** Yrittäjyyden tohtorikoulutus -hankkeen kokemusten perusteella luodaan henkilöstön pätevoitysmalli, jota voidaan soveltaa myös muiden ammatikorkeakoulujen henkilökunnan yrittäjyyskoulutuksessa.

Henkilökunnan yrittäjyyden tohtorikoulutusprojektin rahoittamiseksi HAAGA ammattikorkeakoululla on ollut OPM hankerahoitusta ja jatkrahoitusta on haettu myös HAAGA-HELIANn tohtorikoulutushankkeelle.

Asiantuntijasta yrittäjäksi -hankkeen seurantatutkimukset

Jatkokoulutusprojektin vaikutuksia seurataan kahdella osatutkimuksella: 1) Yrittäjyysuuntauuneisuus oppilaitoksen strategisena valintana (Antti Loukola) ja 2) Tutkimuksen, opetuksen

ja opettajien tohtoriopintojen triangulaatio - Opettajat yrittäjyyden muutosagentteina (Tarja Römer-Pakakanen). Seurantatutkimusten tavoitteena on mahdollisimman monipuolisesti koota tietoa yrittäjyyden tohtorikoulutusprojektin ja yrittäjyyskasvatusprosessin etenemisestä ja vaikutuksista. Tarkoituksena on mun muassa selvittää tohtorikoulutusohjelman vaikutus oppilaitosten yrittäjyyskasvatukseen ja yrittäjyysuuntautuneen oppilaitoskulttuurin luomiseen. Tutkimusmentelmänä on action research -menetelmä. Voidaan puhua kvalitatiivisesta evaluaatiotutkimuksesta, toimintatutkimuksesta tai yhteisötoiminnallisesta tutkimuksesta, koska tavoitteena on opettajien ja tutkijoiden yhteistyö sekä tämän yhteistyön arviointi ja kehittäminen (Syrjälä ym. 1996, 16; 57; Saarela-Kinnunen ja Eskola 2001, 159).

Tässä artikkelissa kuvattavan tutkimushankkeen avulla on tarkoitus arvioida HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulun yrittäjyysorientaation ja yrittäjyysopintojen kehittymistä opettajien tohtorikoulutus -hankkeen aikana. Näkökulmana on tohtoriopintojen, väitöskirjatutkimusten ja opetuksen käytöntöjen muuttumisen yhteisvaikutus ammattikorkeakoulun yrittäjyysuuntautuneisuuteen.

Asiantuntijasta yrittäjäksi -hanke eli opettajien yrittäjyyden jatkokoulutusprojekti lisää myös oppilaitoksen sisällä tapahtuvaa opettajien yhteistyötä ja keskustelua yrittäjyydestä. Myös ne opettajat, jotka eivät osallistu ko. koulutukseen, joutuvat tekemisiin yrittäjyyden kanssa omissa työtiimeissään tai osallistuessaan tähän projektiin liittyviin kehittämishankkeisiin ja kokeiluihin. Myös muilla opettajilla on mahdollisuus

osallistua jatkokoulutuskursseille, yrittäjyysseminaareihin ja erilaisiin yrittäjyyskasvatukseen liittyviin tilaisuuksiin. Voidaan puhua ns. ”säteilyvaikutuksesta”. Koulutusprojektiin osallistuvat opettajat luovat ympärilleen yrittäjyyskulttuuria, joka säteilee koko oppilaitoksen toimintaan ja yrittäjyyden ”vyöryttäminen” kaikkeen opetukseen on siten helpompaa toteuttaa.

Yrittäjyyskasvatuksella tavoitellaan luonnollisesti myös sitä, että maahamme saadaan lisää yrittäjiä joko kompensoimaan eläkkeelle jääviä yrittäjiä tai perustamaan kokonaan uusia omia yrityksiään uusille toimialoille. Yrittäjyyskasvatuksen avulla annetaan opiskelijoille perustiedot ja taidot oman yrityksen perustamista ja johtamista varten. Opettajien jatkokoulutusprojektin avulla lisätään opettajien tietoa yrittäjien elämäntavasta ja yrittäjyyteen liittyvistä riskitekijöistä, mutta myös siihen liittyvistä positiivisista seikoista - kuten yrittäjän työn vapaudesta, yrittäjyyden tuottamasta työnilosta, yrittäjän mahdollisuudesta yhdistää työ ja perhe-elämä jne. Kun opettajilla on syvä ymmärrys yrittäjyydestä, he myös uskaltavat kannustaa opiskelijoita valitsemaan yrittäjän ammatin omaksi urakseen ja niin voimme päästä askeleen lähemmäksi visiona olevaa yrittäjyysyhteiskuntaa.

Yrittäjyysuuntautuneisuus HAAGA Ammatti- korkeakoulussa

Loukolan (2006, 101) mukaan oppilaitosten strategiatyö on ollut paljolti samankaltaista kuin yrityksissä. Terminologia on lainattu yrityksiltä ja sitä on pyritty soveltamaan oppilaitoskontekstiin. Strateginen ajattelu

on perustunut ulkokohtaisten, esimerkiksi opetusministeriön linjausten tai kuntayhtymän painopisteiden perusteella. Kilpailu- tai asiakaslähtöinen pohdinta on ollut vähäistä, ja pääpaino on ollut tuote opetussuunnitelmalähtöisessä strategia-ajattelussa. Oppilaitosten ei pidä matkia yrityksiä, muttei myöskään olla puhtaita julkista tehtävää varten perustettuja laitoksia. Kouluilla tulee olla omaa strategista silmää toimia turbulenssissa toimintaympäristössä. Koulutusala leimaa voimakas yhtenäiskulttuuri, jossa yksittäisten oppilaitosten uudistukset ovat olleet vähäisiä. Koulutusorganisaatioiden toimintaa voitaisiin kuitenkin uudistaa strategisen ajattelun ja yrittäjyyden avulla innovatiivisemmin ja rohkeammin – yrittäjämäisemmin.

visemmin ja rohkeammin – yrittäjämäisemmin.

Lumpkin ja Dess (1996) ovat kuvanneet yrittäjyysuuntautuneisuutta seuraavien ulottuvuuksien avulla:

1. Taipumus toimia itsenäisesti (act autonomously).
2. Halukkuus innovoida (innovativeness).
3. Halu ottaa riskejä (risk taking).
4. Olla proaktiivinen suhteessa markkinamahdollisuuksiin (proactiveness).
5. Tendenssi olla aggressiivinen kilpailijoitaan kohtaan, kilpailunhalu (competing intensively).

Kuvio 1: Yrittäjyysuuntautuneisuuden ulottuvuudet (Lumpkin & Dess, 1996).

Covin ja Slevin (1991) ovat sitä mieltä, että kaikkien ulottuvuuksien eli innovatiivisuuden, proaktiivisuuden ja riskin oton tulee olla olemassa, jotta yritystä voidaan pitää yrittäjyysuuntautuneena. Lumpkin ja Dess (1996) puolestaan esittävät, että eri dimensiot voivat vaihdella itsenäisesti toinen toisistaan riippuen annetusta kontekstista. Kaikkien ulottuvuuksien ei tarvitse olla korkealla tasolla ja silti yritystä voidaan pitää yrittäjyysuuntautuneena. Loukolan (2006, 106) mukaan tutkimukset osoittavat, että yrittäjyysuuntautuneisuus on avaintekijä organisaation menestykselle. Yrittäjyysuuntautuneisuuden vaikutusta organisaation suorituskyvyille on mitattu lähinnä yritysviitekehityksessä, oppilaitoskontekstissa vastaavaa tutkimusta ei ole tehty. Tämän tohtorikoulutusprojektin eräässä väitöskirjatutkimuksessa selvitetään, millä edellytyksillä yrittäjyysuuntautunut oppilaitosstrategia on mahdollista rakentaa ja millaisia vaikutuksia sillä on oppilaitoksen menestykseen.

Itsenäisyys on ollut aina suuri suomalaisissa kouluissa. Opettajilla on autonominen asema ja vapaus toimia luokkahuoneessa. Toisaalta opetusministeriö ja Opetushallitus ohjaavat koulutyötä voimakkaasti. Koulujen itsenäinen päätöksenteko on ollut vähäistä ja niiden toimintavapaus pientä, mikä näkyy muun muassa niiden innovatiivisuuden vähäisyytenä. Myös yhä suuremmat koulutusyksiköt pienentävät entisestään yksittäisten koulujen itsemääräämisoikeutta. Tulevaisuuden yrittäjyysuuntautunut oppilaitos tarvitsee suurempaa autonomiaa, jolla varmistetaan luovat ja innovatiiviset ratkaisut (Loukola 2006, 104).

Hokkanen (2001) on väitöskirjassaan tutkinut, millainen on insinööri-

koulutusta antava innovatiivinen oppimisympäristö. Tutkimustulosten mukaan innovatiivista oppimisyhteisöä ilmentävät erityisesti seuraavat tekijät: Yhteisöllä on selkeä visio ja hyvin hallittu laatu- ja johtamisjärjestelmä. Se toimii verkostomaisesti ja toimintakulttuuri on uusyrittäjyyttä suosiva, avoin, innostunut ja kaikkia jäseniä arvostava. Yhteisö on tunnettu, asiakaslähtöinen, sillä on hyvä imago ja ennen kaikkea se on joustava ja nopea. Loukolan (2006, 105) mukaan Suomessa koulujen *innovatiivisuus* on perinteisesti ollut varsin vähäistä. Valmiina annetut opetussuunnitelmien perusteet, rahoitus ja tutkinnot järjestämisilupineen eivät juuri ole houkutteleet innovoimaan. Yleisesti ajatellaan, että oppilaitokset ovat riskinottajina lähinnä *riskin* karttajia, koska ne toimivat yhteiskunnan rahoilla. Taloudellisia riskejä ei oteta, ainakaan tietoisesti. Henkilökohtaisella tasolla voidaan myös olettaa, että opettajiksi hakeutuu ihmisiä, jotka haluavat työskennellä stabiilissa toimintaympäristössä. Uusien opetusmetodien kokeiluun, saati koko opetussuunnitelman radikaaliin uudistamiseen ei ole suurta halukkuutta. Toisaalta oppilaitokset ovat suurten muutosten edessä, joten entisillä riskittömillä toimintatavoilla haasteista ei ehkä selvitä.

Myöskään *proaktiivisuus* ei ole ollut tyypillistä institutionaalisille oppilaitoksille. Koulun tehtävänä on ollut enemmän seurailta kuin olla kärjessä. Yliopistojen rooli on ollut toinen. Niiltä on odotettu proaktiivisuutta, josta ympäröivä talouselämä ja yhteiskunta ovat saaneet piristysruiskeita. *Kilpailun* suhteen tilanne on viime vuosina muuttunut: Oppilaitoksista tehdään rankinglistoja, niiden saavutuksia vertaillaan ja ne asetetaan usein kilpailutilanteeseen. Aggressiivinen kilpailu on kuitenkin edel-

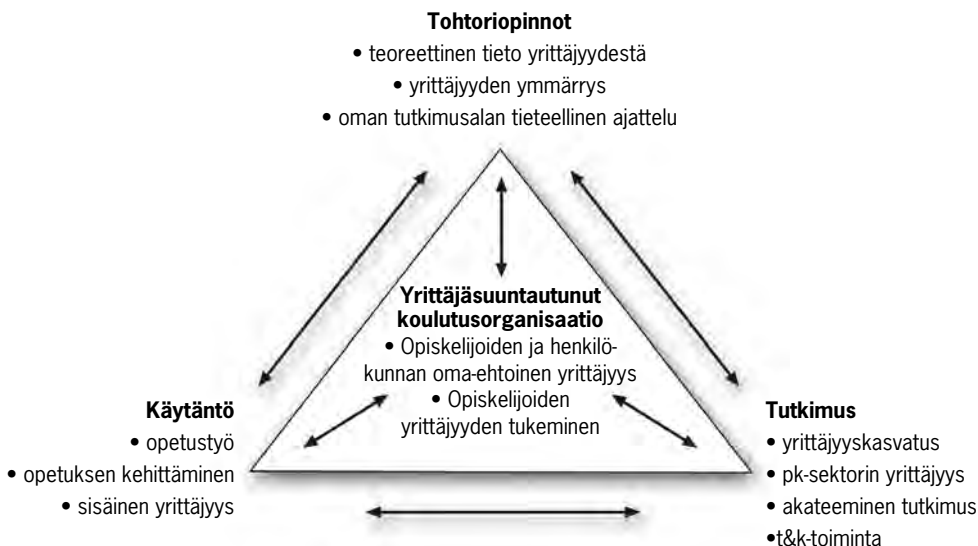
leen harvinaista, vaikka aikuiskoulutuksen tarjouskilpailussa sitä esiintyykin. Koska kilpailu useimmiten on muuta kuin hintakilpailua, asiakkaan, muun muassa potentiaalisen opiskelijan, on vaikea erottaa kilpailijoita toisistaan. Oletettavaa on, ettei verinen kilpailu koskaan tule olemaan tyypillistä koulutusosalalla (Loukola 2006, 106).

Periaatteessa suomalaiset oppilaitokset kuitenkin kilpailevat keskenään yhä niukkenevista resursseista: Uudenlaisessa kilpailutilanteessa opetuksen laadulla, tehokkuudella eli tutkintojen määrällä ja opiskelijoiden nopealla valmistumisella kilpaillaan koko ajan. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen on myös osoitettava kykynsä ”tuottaa” uusille vaativille työmarkkinoille hyvin sijoituvia ja oppimiskykyisiä työntekijöitä ja asiantuntijoita. Yrittäjyysuuntautuneessa oppilaitoksessa opiskelijoille pyritään antamaan kilpailukykyiset valmiudet ja proaktiivinen toimintamalli, jolloin he tarvittaessa myös osaavat työllistää itse itsensä.

Yrittäjyysuuntautuneisuus on yrittäjyyden tohtoriopinto –hankkeen näkökulmasta sekä edellytys että tavoite. Jo se, että tohtorikoulutusprojektissa mukana olevissa oppilaitoksissa aloitettiin näin laaja ja pitkäjänteinen henkilökunnana kouluttaminen yrittäjyyteen, osoittaa sen, että näiden organisaatioiden johto on on sisäistänyt yrittäjämäisen toimintatavan: Johto ja mukana olevat opettajat toimivat innovatiivisesti, itsenäisesti, proaktiivisesti ja ovat olleet myös valmiita ottamaan sekä taloudellisen että sosiaalisen riskin hankkeen onnistumisesta.

Tohtoriopintojen, tutkimuksen ja käytännön triangulaatio

Jatkokoulutusprojektissa yhdistyvät yrittäjyyden teoreettiset jatko-opinnot ja jatko-opintoihin liittyvä akateeminen tutkimus sekä opettajien käytännön opetustyö. Voidaan puhua tohtoriopintojen (= yrittäjyyden teoria ja

Kuvio 2: Tohtoriopintojen, tutkimuksen ja käytännön triangulaatio henkilökunnan jatko-opintoprojektissa.

ymmärrys), käytännön (=opetus ja opetuksen kehittäminen) ja tutkimuksen (=VÄITÖSKIRJATUTKIMUKSET) triangulaatiosta, jonka tuloksena syntyy ns. yrittäjyysorientoitunut koulutusorganisaatio. Tavoitteena on kuvion 2 mukaisesti yrittäjyyden ymmärrys ja omaehtoinen yrittäjyys eli yrittäjämäinen ja aktiivinen toimintatapa, joka ilmenee koko koulutusorganisaation yrittäjyysuuntautuneisuutena. Yrittäjyysuuntautuneisuus tukee sekä henkilökunnan että opiskelijoiden sisäistä ja ulkoista yrittäjyyttä.

Tohtoriopinnot

Jyväskylän yliopiston opettajien yrittäjyyden jatko-opinto-konsepti on opettajien henkilökohtaiset lähtökohdat huomioon ottava ja oppilaitosten tarpeisiin ”räätälöity” tohtoriopintojen kokonaisuus. Opinnot toteutetaan pääsääntöisesti Helsingissä projektiin osallistuvien oppilaitosten tiloissa, jotta opettajien osallistuminen luennoille oman opetustyön lomassa olisi mahdollisimman helppoa. Opinnoissa otetaan huomioon opettajien tutkimushankkeet ja väitöskirjojen tutkimusaiheet ja opintoihin kuuluvilla harjoitustöillä ja tehtävillä pyritään suoraan edistämään väitöskirjojen kirjoittamista. Opintojen aluksi pidettiin kaksi infotilaisuutta oppilaitosten henkilökunnalle. Infotilaisuuksien jälkeen opinnoista kiinnostuneet kävivät ns. *alkuhaastattelussa*, jossa ohjaajan kanssa tehtiin alustava oppimistarpeiden ja -tavoitteiden kartoitus ja pohdittiin, kuinka paljon ns. yrittäjyyden *siltaopintoja* tarvitaan, jotta kyseinen henkilö saavuttaa jatko-opintokelpoisuuden yrittäjyydessä. Koska monilla opettajilla on perustutkinnossaan ollut jokin muu oppiaine kuin yrittäjyys

pääaineena, kirjoittavat lähes kaikki opettajat ensin yrittäjyysaiheisen *progradu -tutkielman* ikään kuin sisäänajona yrittäjyysopintoihin. Lisäksi he kirjoittavat eri opintojaksoilla useita yrittäjyyteen, yrittäjyyskasvatukseen ja yrittäjyyden tutkimukseen liittyviä esseitä. Omaan tutkimusaiheeseen liittyvän *progradu -tutkielman* ja näiden erilaisten pienempimuotoisten kirjoitus- ja tutkimustehtävien avulla väitöskirjojen kirjoittamisprosessi lähtee liikkeelle heti tohtoriopintojen alkuvaiheessa.

Jokainen on käynyt useitakin *HOPS-keskusteluita* ohjaajan kanssa. Näissä HOPS-keskusteluissa on mm. laadittu henkilökohtainen oppimissuunnitelma (HOPS lomake) ja oppimissuunnitelmaan pohjautuva jatko-opintohakemus. Lisäksi kaikki ovat käyneet *professorin ja projektin vetäjän kanssa neuvotteluita progradu -työn ja lisensiaatti/ väitöskirjatutkimuksen aiheesta*. Opintojen aluksi järjestettiin ns. *jatko-opintoihin orientoiva opintojakso*, jossa käytiin läpi jatko-opintojen tarkoitusta ja tavoitteita sekä tutustuttiin yrittäjyystutkimukseen ja Suomessa tehtyihin yrittäjyyden, perheyrittäjyyden ja yrittäjyyskasvatuksen väitöstutkimuksiin. Yrittäjyyden tohtorikoulutusprojektissa on ollut mukana yhteensä 41 HAAGAn, HBCn tai HELMI:n opettajaa tai muuhun henkilökuntaan kuuluvaa henkilöä, vuoden 2007 alussa ryhmässä on jäljellä 35 aktiivisesti opintoihin osallistunutta henkilöä.

Tohtorikoulutettaville on järjestetty mm. seuraavia yrittäjyyteen ja liiketoimintaan liittyviä jatko-opintokursseja:

- Henkinen kasvu yrittäjyyteen,
- Sisäinen yrittäjyys ja innovatiivisuus,
- Yrittäjyyden tutkimusperinne,

- Yrittäjyys ja tulevaisuudentutkimus,
- Family Business and It's Governance,
- Entrepreneurial marketing,
- Networking and Inter-Firm Co-operation,
- Elektroninen liiketoiminta jne.

Jatko-opintokurssien lisäksi opettajat kokoontuvat kerran kuukaudessa seminaareihin, joissa käsitellään meneillään olevia tutkimushankkeita ja seurataan kunkin hankkeen edistymistä sekä tutustutaan tieteen tekemisen ja tutkimuksen menetelmällisiin näkökulmiin. Lisäksi tohtoriopiskelijoiden on tarkoitus muodostaa tutkimus- ja opintopiirejä, joissa tiettyjä tutkimusaiheita, -menetelmiä tai projekteja tarkastellaan pienemmissä työtiimeissä.

Tutkimus: väitöskirjatutkimukset

Projektissa mukana olevissa oppilaitoksissa meneillään olevia muita tutkimus- ja kehittämisprojekteja pyritään hyödyntämään ja sitomaan yhteen opettajien jatkokoulutusprojektin kanssa. Esimerkiksi Haaga ammattikorkeakoulussa parin vuoden ajan toiminut opiskelijoiden urasuunnittelu projekti (ns. Visiopolku-projekti) toimi yhteistyössä myös tämän opettajien jatkokoulutusprojektin kanssa (Lampikoski & Römer-Paakkanen 2004). Lisäksi muutamia jatko-opiskelijoita on ollut mukana ns. PAVE-JOHTO palveluverkostojen johtamis- ja toimintajärjestelmä -hankkeessa (TYKES-hanke), jonka tavoitteena on kehittää palveluverkostojen suunnitteluun ja johtamiseen käytännön työkaluja ja toimintamalleja.

Opettajien jatkotutkimusaiheet ovat hyvin heterogeenisiä lähtien kuluttajien

ja yrittäjien suhteesta ja yritysten yhteiskuntavastuusta yksityiskohtaisiin yritystoimintaan liittyviin markkinoinnillisiin, kansainvälistymiseen, velkaantumiseen tai tietotekniikan omaksumiseen liittyviin aiheisiin. Yrittäjyyskasvatukseen ja oppilaitosten projekteihin liittyviä tutkimuksia on lukumääräisesti eniten. Lisäksi tarkastellaan sekä yhteiskunnan, eri maiden että eri oppilaitosten ilmapiiriä, kulttuuria ja edellytyksiä sosiaalista nuoria yrittäjiksi. Yrittäjyyttä tutkitaan myös eri toimialojen ja erikoisten yritysten konteksteissa. Tutkimusmenetelmiä käytetään varsin monipuolisesti; ääripäinä mainittakoon esim. hiljaisen tiedon siirtämisen tutkiminen kvalitatiivisesti ja perheyrittäjyyden tilastointimenetelmien kehittäminen. Tutkimusaiheet voidaan karkeasti jaotella seuraaviin ryhmiin:

- Opintojen ohjaus, urasuunnittelu, oppinäytetyöprosessi (5)
- Tykes menetelmäkehityshanke: Menettelytavat, toimintamallit, pelisäännöt ja sopimukset palveluverkostoissa (5)
- Yrittäjyys ja perheyrittäjyys (3)
- Kotitalouksien velkaantuminen/ Velkatutkimusverkosto (3)
- Yrittäjyys ja yrittäjyyskasvatus koulukontekstissa (5)
- PK-yritystoiminta, Yrittäjyys ja kulttuuri jne. (5)
- Naisyrittäjyys (3)
- Markkinointi (6).

Käytäntö: opetus ja opetuksen kehittäminen

Onnistunut yrittäjyyskasvatus edellyttää osaavia ja innostavia opettajia ja oppivaa organisaatiota. Laakkosen (2003, 281) mukaan dynaamisen ammattikorkeakoulun toimintaan liittyy jatkuva kehittäminen,

oppiminen ja uusiin olosuhteisiin sopeutuminen. Oppilaitoskulttuurin muutos on oppimisprosessi, jossa henkilöstö omaksuu uudenlaisia skeemoja ja asettaa uudenlaisia merkitysisältöjä omalle työleen. Oppilaitoskulttuuri koostuu sekä tietoisella tasolla rationaalisesti käsiteltävistä aineksista että alitajuisista, tunnetasoisista aineksista (Laakkonen 2003, 281-282). Opettajien yrittäjyyskasvatuksen ta-

utuneen oppilaitoksen luomisessa. HAAGAssa, HBCssa ja HELMIssä oppimisvalmiuksia luodaan suunnittelemalla myös projektiin sitoutumattomalle henkilökunnalle koulutusta ja perehtymismahdollisuuksia. Opettajien työelämäjaksoilla, opettajavaihdolla ja lisäämällä oppilaitosten ja yritysten yhteistyömahdollisuuksia voidaan myös tukea koko organisaation yrittäjyyskasvatusvalmiuksien kehittymistä. Olemalla mukana valtakunnallisessa yrittäjyyskasvatuksen kehittämistyössä voidaan osallistua yrittäjyyden toimintaympäristön kehittämiseen ja yrittäjyyden edistämiseen myös oman oppilaitoksen ulkopuolella.

Yrittäjyyden jatkokoulutusprojekti lisää myös oppilaitoksen sisällä tapahtuvaa opettajien yhteistyötä ja keskustelua yrittäjyydestä. Myös ne opettajat, jotka eivät osallistu ko. koulutukseen, joutuvat tekemisiin yrittäjyyden kanssa omissa työtiimeissään tai osallistuessaan

tähän projektiin liittyviin kehittämisprojekteihin ja kokeiluihin. Myös muilla opettajilla on mahdollisuus osallistua jatkokoulutuskursseille, yrittäjyysseminareihin ja erilaisiin yrittäjyyskasvatukseen liittyviin tilaisuuksiin. Voidaan puhua ns. ”säteilyvaikutuksesta”. Kuvion 3 mukaisesti koulutusprojektiin osallistuvat opettajat luovat ympärilleen yrittäjyyskulttuuria, joka säteilee koko oppilaitoksen toimintaan ja yrittäjyyden ”säteilyttäminen” kaikkeen opetukseen on siten helpompaa toteuttaa.

Kuvio 3. Yrittäjyyden säteilyttäminen oppilaitosorganisaatiossa

voitteena on muuttaa oppilaitoksen toimintakulttuuria yrittäjyyttä ymmärtäväksi ja opiskelijoiden orastavaa yrittäjyyttä tukevaksi ns. yrittäjyyskulttuuriksi.

Ylimmän johdon panos, oppilaitoksen vision selkeyttäminen ja organisaation oppimisvalmiuksien luominen ovat keskeisessä asemassa yrittäjyyskasvatusprosessin etenemisessä ja yrittäjyysuun-

Ensisijaisena ja tärkeimpänä tavoitteena HAAGAn opettajien koulutusprojektissa on yrittäjyyden ymmärryksen lisääminen. Kun opettajien yrittäjyyden ymmärrys kasvaa, heidän kompetensinsa suunnitella sellaisia opintoja, jotka vastaavat sekä opiskelijoiden että yritysten ja työelämän tulevaisuuden tarpeisiin, paranee. Opettajan ja ohjaajan tehtävänä on luoda puitteet oppimiselle ja tukea oppijan yksilöllisiä oppimisprosesseja. Opintojen ohjaaja arvioi opintojen ja prosessin etenemistä yhdessä opiskelijan kanssa. Arvioinnin tavoitteena on kannustaa realistiseen itsearviointiin ja vahvistaa itseluottamusta. Yrittäjäksi ryhtymisen prosessi kestää yleensä useita vuosia eikä yrittäjyyskasvatuksen tarkoitus ole tehdä opiskelijoista yrittäjiä heti. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on antaa ”eväät”, jotta opiskelijoiden on mahdollista realisti-

sesti itse arvioida omaa tilannettaan ja omia yrittäjäksi ryhtymisen mahdollisuuksiaan – myös vasta useamman vuoden päästä (Römer-Paakkanen 2006b, 196).

Kuviossa 4 esitetyn Thompsonin (2006, 115) yrittäjämäisen oppimisen mallin mukaan yrittäjäksi ei opita luokahuoneissa tai valmennusohjelmien avulla vaan pikemminkin kokemuksellisen oppimisen kautta. Valmennusohjelmat ja yrittäjyysopinnot ovat hyödyllisiä, mutta ne eivät ole ainoa tapa oppia yrittäjyyttä. Yrittäjyyttä opitaan pääasiassa kokemuksellisen oppimisen menetelmin - työssä oppimalla – ja kuuntelemalla menestyneiden (tai epäonnisten) yrittäjien tarinoita. Luonnollisesti opiskelijoilla on oltava sen verran tietoja ja taitoja, että he osaavat hyödyntää ympärillään olevaa informaatiota ja tarinoita.

Kuvio 4. Oppimismahdollisuuksia yrittäjälle - Yrittäjämäinen oppiminen (Thompson 2006, 115).

Kuvio 3 yhdistää olennaisen tiedon, kehittyneet taidot ja muiden ihmisten kokemukset ja mentoroinnin ja valmennuksen avulla saumattomaksi kokonaisuudeksi. Toisten esimerkiksi, kannustuksesta ja avusta voi aina oppia – mikäli nämä kannustajat ja valmentajat ovat niitä ”oikeita”, joilla on yrittäjyysden ymmärrys.

Henkilökunnan koulutuksen, valmennuksen ja yrittäjyyden jatko-opintojen avulla saamme suuren joukon valmentajia, ohjaajia, tuutoreita ja mentoreita. Integroidun opinto-ohjauksen, uraohjauksen ja yrittäjyyskasvatuksen avulla opiskelijoille kehitty kyky itse suunnitella omaa elämäänsä ja usko siihen, että omalla toiminnallaan voi vaikuttaa niin yhteiskunnassa kuin yksityiselämässäänkin: Näin he löytävät oman paikkansa yhteiskunnassa ja työelämässä – joko yrittäjänä tai toisen palveluksessa sisäisenä yrittäjänä.

Tuloksia

Koska kyseessä on useamman vuoden ajan kestävä ja yhä meneillään oleva hanke, ei projektin varsinaisia tuloksia ja lopullisia vaikutuksia voida vielä esitellä. Mutta jo tässä vaiheessa tiedämme, että opettajien jatkokoulutusopinnot ovat aloittaneet prosessin, jonka tuloksena syntyy integroitu, laaja ja kokonaisvaltainen yrittäjyysohjelma sekä opetussuunnitelma, jossa yrittäjyydellä on tärkeä rooli.

Tavoitteena on siis syventää ja lisätä sekä opettajien että opiskelijoiden tietämystä yrittäjyydestä. Molemmat tavoitteet otetaan huomioon suunniteltaessa opettajien tohtoriopintoja. Opettajien jatkotutkimusaiheet ja tutkimusongelmat nousevat käytännön tarpeista - oppilaitosten kanssa yhteistyötä tekevien yritysten tarpeista, opiskelijoiden tarpeista ja opettajien omassa työssään kokemista tarpeista. Opettajat saavat lisää välineitä omaan opetukseensa, mutta myös mukana olevat oppilaitokset hyötyvät opettajien kouluttautumisesta. Oppilaitokset haluavat vahvistaa omaa profiiliaan ja asemaansa. Ne haluavat myös tulevaisuudessa olla tunnettuja korkealuokkaisesta opetuksestaan ja houkutellessa omalla yrittäjämäisellä ja aktiivisella toimintatavallaan opiskelijoita, joita kiinnostaa yrittäjyys ja yhteiskuntaan vaikuttaminen. Opettajat opiskelevat tiimeissä ja muodostavat tutkimusryhmiä. Tiimityöskentely on luonnollinen toimintatapa, silloin kun halutaan edistää yrittäjyyttä ja sosiaalista myös opiskelijat yrittäjyyskulttuuriin.

Ristimäen (2002, 46) mukaan yrittäjyyskasvatus etenee koulussa taulukon 1 mukaisesti 4 eri vaiheessa: Ensin liiketoimintaopinnot muutetaan yrittäjyydeksi, sen jälkeen sovelletaan opetukseen yrittäjyyden teorioita ja muutetaan toimintatapoja ja viimeisessä vaiheessa koulussa yrittäjyys on jo sisäistetty niin, että se sosiaalistaa opiskelijat yrittäjyyteen.

Taulukko 1: Yrittäjyyskasvatuksen neljä vaihetta (Ristimäki 2002, 46).

Vaihe 4	Koulu sosiaalistaa yrittäjyyteen.
Vaihe 3	Opetusmenetelmät tukevat käyttäytymisen ja toimintatapojen muutosta.
Vaihe 2	Sovelletaan yrittäjyyden teorioita.
Vaihe 1	Muutetaan liiketoimintaopinnot yrittäjyydeksi.

Tämän opettajien yrittäjyyden tohtorikoulutusprojektin kokemusten perusteella yrittäjyyskasvatus ei etenekään taulukon 1 mukaisesti selkeästi vaiheittain vaan pikemminkin useiden samanai-kaisten prosessien spiraalina kohti yrittäjyyteen kasvamisen mahdollistavaa ja yrittäjyyteen sosiaalistavaa oppimisympäristöä.

- Osoitimme yrittäjyysuuntautuneisuutta ja *uudenlaista toimintatapaa* aloittamalla tämän pitkäjänteisen jatkokoulutusprojektin.
- Olemme siis toteuttaneet *itsenäistä, proaktiivista ja innovatiivista toimintatapaa* ja halunneet aloittaa henkilökunnan kouluttamisen avulla laajemmankin muutosprosessin kohti yrittäjyysuuntautunutta koulutusorganisaatiota.
- Toimintatavan muutoksen jälkeen ammattikorkeakoulun uudessa opetussuunnitelmassa on muutettu liiketoimintaopintoja siten, että ne on koordinoitu yhdessä muiden opintojen (esim. matematiikka, viestintä jne.) kanssa laajemmiksi kokonaisuuksiksi *pk-yrityksen perustamis- ja kehittämisvaiheiden sekä opiskelijoiden yrittäjäksi kasvamisen mukaisesti (ammattiopintojen moduulirakenne)*.
- Olemme siis jo hyvää vauhtia soveltaneet opettajien teoreettisia tietoja ja syventynyttä yrittäjyyden ymmärrystä opetussuunnitelmatyössä ja opetuksessa. Opettajat ovat laittaneet päähänsä ”yrittäjyyden silmälasit” ja he tarkkailevat nykyisin ympäristöään ja yhteiskuntaa aikaisempaa enemmän yrittäjyyden ja pk-yritysten näkökulmasta.
- Lisäksi opettajat ovat muuttaneet toimintatapojaan dynaamisemmiksi ja proaktiivisemmiksi.

- Lopullisena tavoitteena on yrittäjyyteen sosiaalistava oppimisympäristö.

Projektiin osallistuneissa oppilaitoksissa yrittäjyys näkyy pääteemana ja *näkökulmana* kaikissa opinnoissa ja yrittäjyyttä korostetaan yhtenä tärkeänä *uravaihtoehtona*. Esimerkiksi uudessa tradenomiopintojen opintosuunnitelmassa on ammattiopintoihin sijoitettu kaikille *pakollinen 15 opintopisteen laajuinen yrittäjyysmoduuli*, jossa opiskelijat laativat ja täsmentävät aloittavan yrityksen liiketoimintasuunnitelman. Ammattiopintojen kahdessa muussa moduulissa *näkökulmana on pk-yrityksen toimintojen kehittäminen ja pk-yrityksen kansainvälistäminen..* Opiskelijoilla on myös mahdollisuus vahvistaa omia yrittäjyystaipumuksiaan ja valita ns. *yrittäjyyspolku* jo opintojen alusta lähtien.

Projektiin osallistuvissa oppilaitoksissa jo olemassa olevaa *esihautomo- ja yrityshautomotoimintaa* kehitetään ja yrittäjätalouden *vaihtoehtoja varten suunnitellaan oma polkunsaa*, jossa on mahdollisuus yhdistää joustavasti omassa tai perheen yrityksessä työskenteleminen ja ammattikorkeakoulu- tai merkonomiopinnot. Helsinki Business Collegessa on jo parin vuoden ajan menestyksekkäästi kokeiltu ns. *harjoitusyritystoimintaa* ja tätä kokeilua on tarkoitus edelleen kehittää opettajien jatkokoulutusprojektin kuлуessa.

Ensimmäiset *lisensiaattityöt ja väitöskirjat* valmistuvat vuoden 2007 kuluessa. Kun tohtoriopintoihin liittyvien kurssien antamaa tietämystä sekä tutkimuksien ja osaprojektien tuloksia sovelletaan kaikkiin opintojaksoihin, tulee yrittäjyys entistä näkyvämmäksi kaikissa projektiin osallistuvissa oppilaitoksissa.

Samalla niihin syntyy yrittäjyyskulttuuri ja yrittäjyysorientaatio. Vuosien 2004-2006 aikana jatkokoulutusprojektissa mukana olleet tohtoriopiskelijat ja projektin vetäjä ovat yhteensä pitäneet *yrittäjyyteen liittyviä konferenssi- tai seminaari-esitelmää 59 kpl*. Jatkokoulutusprojektista tai siihen liittyvistä tutkimushankkeista on kirjoitettu yhteensä *50 artikkelia tai julkaisua*.

Johtopäätöksiä

Nevanperän (2003) mukaan pitkä ja tehokas yrittäjyyskasvatus ja -valmennus vaikuttaa positiivisesti opiskelijoiden yrittäjyysasenteisiin. Yrittäjyys elämäntapana voidaan myös siirtää seuraavalle sukupolvelle perheissä: Yrittäjätoustaisilla nuorilla on myönteisempi asenne yrittäjyyteen kuin sellaisilla nuorilla, joilla ei ole ollut kosketusta yrittäjyyteen. Nevanperän mukaan yrittäjyyskasvatus ei vielä ole sillä tasolla, jolla sen pitäisi opiskelijoiden mielestä olla: Opiskelijat kaipaavatkin huomattavasti nykyistä enemmän luovuuden, yrittäjyyden, tiimityöskentelyn ja ryhmädynamiikan koulutusta.

Pitkällä tähtäimellä ja koko yhteiskunnan näkökulmasta yrittäjyyskasvatuksella tavoitellaan luonnollisesti sitä, että maahamme saadaan lisää yrittäjiä joko kompensoimaan eläkkeelle jääviä yrittäjiä tai perustamaan kokonaan uusia omia yrityksiään uusille toimialoille. Yrittäjyyskasvatuksen avulla annetaan opiskelijoille perustiedot ja taidot oman yrityksen perustamista ja johtamista varten. Opettajien jatkokoulutusprojektin avulla lisätään opettajien tietoa yrittäjien elämäntavasta ja yrittäjyyteen liittyvistä riskitekijöistä, mutta myös siihen liittyvistä positiivis-

ta seikoista - kuten yrittäjän työn vapaudesta, yrittäjyyden tuottamasta työnilosta, yrittäjän mahdollisuudesta yhdistää työ ja perhe-elämä jne. Kun opettajilla on syvä ymmärrys yrittäjyydestä, he myös uskaltavat kannustaa opiskelijoita valitsemaan yrittäjän ammatin omaksi urakseen ja niin voimme päästä askeleen lähemmäksi visiona olevaa yrittäjyysyhteiskuntaa.

Ajankohtainen ja oikea tieto yrittäjyydestä, positiivinen asenne yrittäjyyteen, ”yrittäjäpersoonana” ja dynaaminen toimintatapa edesauttavat sitä, että nuori jossain elämänvaiheessaan ryhtyy yrittäjäksi. On tärkeää, että opiskelijat tutustuvat koko yrittäjäksi ryhtymisen prosessiin. Heidän tulee tietää, kuinka yritys perustetaan, kuinka yritys menestyy ja kasvaa, kuinka tehdään hyvä liiketoimintasuunnitelma, mutta ennen kaikkea myös, mitä yrittäjäksi ryhtyminen tarkoittaa heidän omassa henkilökohtaisessa elämässään ja mitä mahdollisuuksia yrittäjyys voi tarjota heille ja heidän tuleville perheilleen. Luonnollisesti heidän tulee myös ymmärtää, mitä riskejä yrittäjyyteen sisältyy, mutta ennen kaikkea yrittäjyyskasvatuksen tarkoitus on kannustaa nuoria ryhtymään yrittäjiksi ja näkemään yrittäjyys mahdollisuutena ja haasteena heidän omassa elämässään.

Johtopäätöksenä opettajien yrittäjyyden jatkokoulutusprojektin kolmesta ensimmäisestä vuodesta voidaan sanoa, että yrittäjyys on alkanut elämään projektissa mukana olleissa oppilaitoksissa aikaisempaa näkyvämpänä. Yrittäjyyden edistäminen yrittäjyyskasvatuksen avulla on mahdollista, kun vain luomme opettajille todellisia mahdollisuuksia ja resursseja itse opiskella yrittäjyyttä, toi-

mia luovasti ja yrittäjämäisesti sekä syventää omaa osaamistaan ja ymmärrystään yrittäjyydestä.

Lähteet

ARENE ry. 2006. Suomen ammattikorkeakoulujen yrittäjyysstrategia. www.arene.fi/toiminta/menneet%20tapahtumat.htm (24.9.06).

Covin, J. & Slevin, P. 1991. A Conceptual Model of Entrepreneurship as a Firm Behaviour. *Entrepreneurship Theory and Practice* 16.

Hokkanen, S. 2001. Innovatiivisen oppimisyhteisön profiili. Ammattikorkeakoulujen tekniikan ja liikenteen koulutusalan näkökulmasta tarkasteltuna. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Business and Economics* 15.

Huttunen, L. 2006. Ammattikorkeakoulujen tuki opiskelijoiden yrittäjyydelle liiketalouden koulutusohjelmissa. Laurea ammattikorkeakoulu. Liiketalouden opinnäytetyö. Espoo.

Laakkonen, R. 2003. *Muuttuva opettajuus*. Teoksessa H. Kotila (toim.) Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita, 273-295.

Lampikoski, T. ja Römer-Paakkanen, T. 2004. *Guiding and Supporting Students' Career Planning and Entrepreneurship Spirit at Haaga Institute Polytechnic*. Research in entrepreneurship and small business. RENT XVIII. Managing Complexity and Change in SMEs Copenhagen, Denmark. November 25.-26.2004. Conference Proceedings.

Loukola, A. 2006. Yrittäjyysuuntautuneisuus oppilaitoksen strategisena vaihtoehtona. Teoksessa Yrittäjyys on mahdollisuus. 125 vuotta kaupallista koulutusta. Helsinki Business College, 101-111.

Lumpkin, G.T. & Dess, G.G. 1996. Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct and Linking it to Performance. *Academy of Management Review* 21 (1).

Nevanperä, E. 2003. Yrittäjyys Suupohjan opiskelijanuorten ajattelussa. *Tutkimus Suupohjan seudun nuorisostaen opiskelijoiden yrittäjyysnäköyksistä sekä yrittäjyysopetuksen opetussuunnitelman kehittämisyrittäjäkysymyksistä*. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Business and Economics* 24.

Nuotio, P., Lehtoviita, K., Numminen, A., Pekkala, A., Tenhu, M., Vatanen, M., Vepsä, P.,

& Halonen, K. 2006. *Haaga Instituutin Ammattikorkeakoulun ohjausstrategia vuosina 2007-2009*. Haaga Instituutin ammattikorkeakoulu.

Opetusministeriö 2004. *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset – toimenpideohjelma*. Opetusministeriön julkaisuja 2004:18. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Paajanen, P. 2001. Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Business and Economics* 16.

Pekkala, A. 2006. *Energiaa opintojen ohjaukseen ja yrittäjämäisyyteen*. Teoksessa Yrittäjyys on mahdollisuus. 125 vuotta kaupallista koulutusta. Helsinki Business College, 112-127.

Ristimäki, K. 2002. Yrittäjyyskasvatus. Yrittäjyyttä ja kasvatusta. TAT. Taloudellinen tiedotustoimisto.

Römer-Paakkanen, T. 2006a. *Opettajat muutostilanteina ja tutkijoina*. Teoksessa Yrittäjyys on mahdollisuus. 125 vuotta kaupallista koulutusta. Helsinki Business College, 86-98.

Römer-Paakkanen, T. 2006b. *Opettajien jatko-opinnot Jyväskylän yliopistossa: Yrittäjyyden säteilyttäminen kaikkeen opetukseen ammattikorkeakoulussa ja toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa*. Teoksessa: P. Kyrö & A. Ripatti (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Tampereen yliopiston kaupparkeakoulu. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006, 184-206.

Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2001. *Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus?* Teoksessa J. Aaltonen & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmenetelmiin I. Metodien valinta ja aineiston keruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 158-169.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1996. *Ladullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Thompson, J. 2006. *Enabling Entrepreneurs. Maximising Effectiveness in Advising, Coaching, Mentoring and Incubating New Businesses*. University of Huddersfield/UK Business Incubation.

Turunen, H. 1997. *Korkea-asteen ura- ja yrittäjyyskoulutuksen kehittämistutkimus*. Joensuu: Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja A. n:o 15.